

LES 4: “Wie krijgt de schaduw, wie de zon?”

klimatechtvaardigheid

DUUR	50 minuten
MATERIAAL	• Koord • A3-bladen of digitaal tekenplatform (bv. Canva, Miro) • Kleurstiften, tekenmateriaal, post-its • Toegang tot internet voor leerlingen • Infokaarten per perspectief (bijlage) • Smartphone of laptop voor leerlingen
Vakken	• Nederlands • Aardrijkskunde • Burgerschap en samenleving • PAV • Sociale en humane wetenschappen • Levensbeschouwing
Doelstellingen	
Algemene doelstellingen	• Leerlingen ontdekken hoe klimaatverandering ongelijk treft en hoe de rechten van inheemse volkeren en mondiale verantwoordelijkheid samenhangen. • Leerlingen begrijpen het principe van klimatechtvaardigheid en wie de klimaatimpact het sterkst voelt. • Leerlingen herkennen ongelijkheden in klimaatbeleid. • Leerlingen kunnen informatie visueel structureren in een infographic. • Leerlingen reflecteren over verantwoordelijkheid en actie.
Aansluiting bij sleutelcompetenties	• Duurzaamheid en ecologische competentie: de werkvorm focust op klimatechtvaardigheid en ongelijkheid, laat leerlingen nadenken over mondiale ecologische verantwoordelijkheid en ongelijkheid. • Burgerschapscompetentie: er wordt gewerkt rond de bescherming van inheemse rechten, collectieve verantwoordelijkheid en rechtvaardige besluitvorming • Competentie om kritisch en probleemoplossend te denken. Via de visualisatie en stellingendebat ontwikkelen leerlingen kritische reflectie op mondiale thema's en verkennen ze oplossingen. • Samenwerken en communiceren: de groepsopdracht vereist samenwerking, overleg en peer feedback.

Specifieke doelstellingen per vak	Ruimtelijke bewustzijn/aardrijkskunde: (3e graad D/A finaliteit) • ET 8: De leerling beschrijft en verklaart hoe het milieu beïnvloed wordt door menselijke activiteiten. • ET 11: De leerling onderzoekt mondiale uitdagingen vanuit verschillende schaalniveaus en perspectieven. Mens en samenleving/SHW/PAV • ET SHW: De leerling kan verbanden leggen tussen maatschappelijke structuren en sociale ongelijkheid. • ET M&S: De leerling analyseert de invloed van cultuur, macht en economie op het gedrag van mensen en gemeenschappen. Nederlands: • ET: De leerling verwerft, verwerkt, beoordeelt en presenteert informatie. • ET: De leerling drukt zich mondeling en schriftelijk gepast, duidelijk en gestructureerd uit in functie van een doelpubliek. Levensbeschouwing/ Zedenleer • ET: De leerling reflecteert over ethische, sociale en politieke vragen m.b.t. rechtvaardigheid, gelijkheid en verantwoordelijkheid.
---	--

Deze les kwam tot stand in een samenwerking tussen Amnesty International Vlaanderen en YOUCA vzw in het kader van de YOUCA Action Day 2025

Deel 1: Akkoord–koord (10 min)

Leg een koord op de vloer in het klaslokaal. Leg uit dat de leerlingen bij elke stelling een plaats innemen aan het koord. Duid het ene uiteinde aan als 'volledig akkoord' en het andere als 'volledig niet akkoord'. Het midden van het koord staat voor 'neutraal'.

Geef aan dat de leerlingen enkele momenten de tijd hebben om plaats in te nemen aan het koord na het voorlezen van de prikkelende stelling.

Lees de prikkelende stellingen voor. Per stelling is een duiding voorzien. Deze kunnen extra interactie stimuleren tussen de leerlingen wanneer ze hun positie innemen.

Na elke stelling: vraag 1-2 leerlingen waarom ze hun positie kozen. Vraag door: 'Kan je een voorbeeld geven?'

"Iedereen voelt de gevolgen van klimaatverandering op dezelfde manier."

Duiding: In werkelijkheid worden arme landen en gemeenschappen – vaak met minder uitstoot – het hardst getroffen door overstromingen, droogte, honger.

"Wie het meest heeft uitgestoten, moet ook het meest betalen."

Duiding: Deze stelling wijst op het principe van 'vervuiler betaalt'. Historisch gezien zijn rijke landen en grote bedrijven verantwoordelijk voor de meeste uitstoot, maar hebben zij ook meer middelen om zich aan te passen.

"Inheemse volkeren moeten hun land opgeven voor economische ontwikkeling."

Duiding: Wereldwijd worden bossen gekapt voor mijnbouw, soja, vlees – vaak ten koste van inheemse rechten. Hier kan de afweging gemaakt worden of economische groei belangrijker dan cultureel en ecologisch erfgoed.

"Het is hypocriet om klimaatacties te voeren in België terwijl we zelf blijven vliegen en consumeren."

Duiding: Hoe ver persoonlijke verantwoordelijkheid moet gaan is een moeilijke discussie. Je zou je kunnen afvragen in hoeverre je je levensstijl moet aanpassen vooraleer je recht hebt om eisen te stellen.

"Klimaatrechtvaardigheid gaat ook over racisme en koloniale ongelijkheid."

Duiding: Klimaatverandering raakt disproportioneel mensen van kleur en vroegere kolonies. Wie beslist vandaag over klimaatbeleid en wie wordt gehoord?

DEEL 2: Wat is klimaatrechtvaardigheid? (5 min)

Geef de volgende omschrijving aan je leerlingen

Klimaatrechtvaardigheid

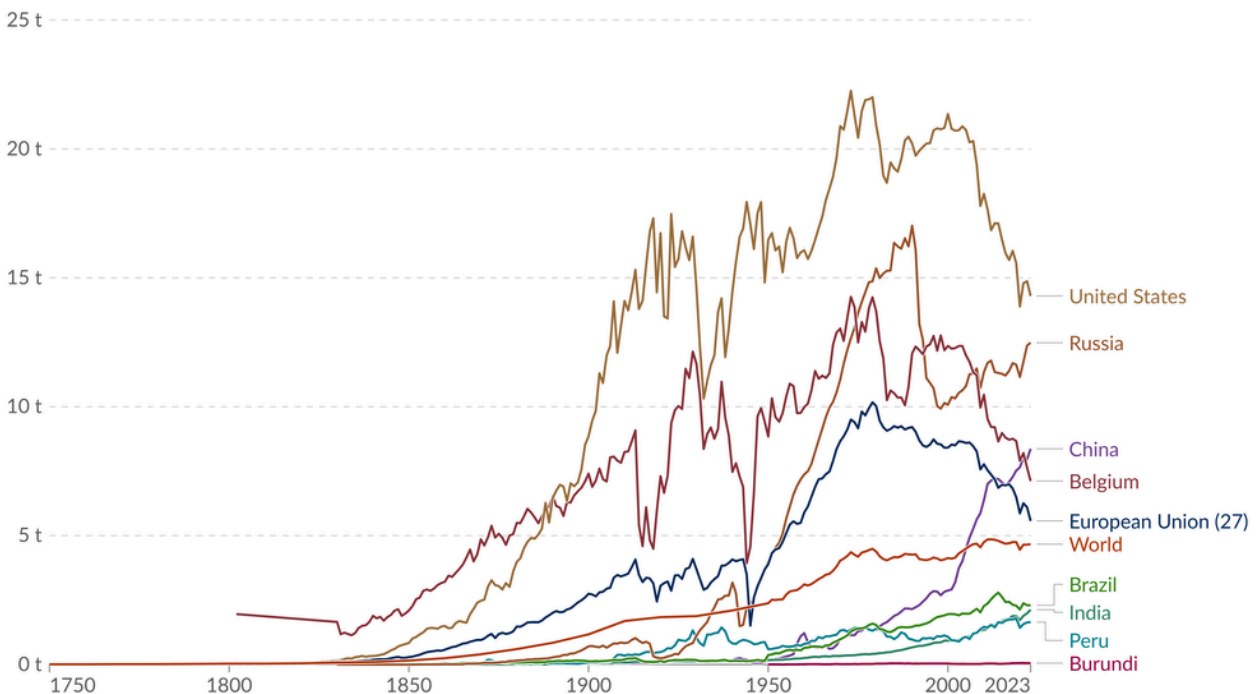
De term klimaatrechtvaardigheid wordt gebruikt om te wijzen op (on)rechtvaardigheden die ontstaan uit de relatie tussen klimaatverandering en structurele ongelijkheden in de wereld. Dit gaat bijvoorbeeld om het probleem dat de mensen en gemeenschappen die het minst bijdragen aan klimaatverandering, het zwaarst getroffen worden. Hierbij is het belangrijk dat gekeken wordt naar onrechtvaardige structuren en systemen, zoals de gevolgen van kolonialisme, wat bijvoorbeeld veel arme landen in zekere mate afhankelijk gemaakt heeft van rijke landen. Gender, etniciteit, klasse, handicap en intergenerationele rechtvaardigheid zijn essentieel om werkelijk klimaatrechtvaardigheid te bereiken. Het is tijd om naar deze perspectieven te luisteren.

Vertel dat niet iedereen evenveel heeft bijgedragen aan het klimaatprobleem. Rijken stootten historisch het meest uit. Ook grote bedrijven zijn verantwoordelijk voor een groot deel van de uitstoot. Armere landen en gemeenschappen hebben vaak weinig bijgedragen maar dragen vaak wel de zwaarste gevolgen. Onderstaande figuur is een weergave van de historische CO₂-uitstoot per persoon per land.

Per capita CO₂ emissions

Our World
in Data

Carbon dioxide (CO₂) emissions from fossil fuels and industry¹. Land-use change is not included.

Data source: Global Carbon Budget (2024); Population based on various sources (2024)

OurWorldinData.org/co2-and-greenhouse-gas-emissions | CC BY

1. Fossil emissions Fossil emissions measure the quantity of carbon dioxide (CO₂) emitted from the burning of fossil fuels, and directly from industrial processes such as cement and steel production. Fossil CO₂ includes emissions from coal, oil, gas, flaring, cement, steel, and other industrial processes. Fossil emissions do not include land use change, deforestation, soils, or vegetation.

Daarnaast heeft **niet iedereen evenveel middelen om zich aan te passen**. De toegankelijkheid en beschikbaarheid van zaken zoals airconditioning, dijken of fondsen om met noodgevallen om te gaan zijn wereldwijd ongelijk verdeeld. Niet elk land of elke gemeenschap kan zich even goed beschermen. Inheemse en gemarginaliseerde groepen worden vaker getroffen door de gevolgen van bijvoorbeeld hitte, droogte, overstroming. Een voorbeeld uit eigen land zijn de overstromingen van enkele jaren geleden. Hier worden huizen en families getroffen die kort bij het water wonen in overstromingsgebied. Dat zijn vaak de goedkoopste gronden dus de armste mensen die er wonen. Zij worden dus **buitenproportioneel** getroffen. Deze groepen worden vaak vergeten in het beleid.

Bij klimaatrechtvaardigheid komen klimaat en mensenrechten samen. Mensenrechten zijn basisrechten die alle mensen ter wereld hebben. Je hebt ze omdat je mens bent. Er bestaat een hele waaier aan mensenrechten en samen vormen ze een geheel van uiteenlopende voorwaarden om menswaardig te kunnen leven. Mensenrechten beschermen de menselijke waardigheid en gelijkheid. De opwarming van de aarde heeft een grote invloed op onze omgeving en het welzijn van mensen. Daarbij komen mensenrechten in het gedrang zoals het recht op leven, gezondheid, huisvesting, voedsel en water. Hoe warmer het klimaat en bijgevolg ook de zeeën op onze planeet worden, hoe meer extreme weersomstandigheden zich voordoen. Door extreme weeromstandigheden kunnen huizen worden vernield en kan landbouwgrond en vee verloren gaan. Waardoor armoede en ongelijkheid toenemen.

Maar wie wordt gehoord als het gaat over klimaatrechtvaardigheid? Wie heeft inspraak in het beleid? Wie betaalt de prijs? Dit wordt duidelijker in de volgende stap over verschillende perspectieven bij klimaatverandering.

DEEL 3: Drie perspectieven (20 min)

Laat de leerlingen in groepjes van twee of drie een infographic* maken rond die volgende vraag beantwoordt: "Wie draagt bij aan klimaatverandering en wie lijdt eronder?". Gebruik onderstaand schema om informatie te verzamelen over drie perspectieven op klimaatverandering. Noteer hun situatie, belangen en rechten. Visualiseer de verbanden met pijlen, iconen of symbolen op een A3-blad. Gebruik kleur om contrast aan te geven (bijv. uitstoters = rood, getroffen gebieden = blauw).

**een infographic is een informatieve illustratie die informatie uitbeeldt en verklaart. Het is een combinatie tussen tekst en beeld.*

Stap 1: verdeel per groep drie perspectieven:

1. België
2. Peru (regering/economie)
3. Inheemse gemeenschap in het Amazonewoud

Stap 2: Laat leerlingen info verzamelen over elk perspectief. Hiervoor kunnen de infokaarten gebruiken of zelf op onderzoek gaan online (bv. via [Our World In Data](#))

- Hoeveel stoot dit land/deze gemeenschap uit?
- Welk beleid is er rond klimaat en de natuur?
- Welke gevolgen van klimaatverandering ervaren zij?
- Welke rechten en belangen spelen?

Stap 3: Maak een infographic waarin je:

- Elk perspectief visueel voorstelt (kleur, symbool, pictogram).
- Aangeeft wie bijdraagt aan klimaatverandering (oorzaken).
- Aangeeft wie de gevolgen draagt (gevolgen).
- Mogelijke spanningen of samenwerkingen toont met pijlen of tekst.
- Gebruik kleur en symbolen (vb. rook voor uitstoot, regen voor overstroming)

DEEL 4: Reflectie en vergelijking (10 min)

Stap 1: Peer feedback (leerlingen geven feedback aan elkaar)

Elk groepje bekijkt 1 andere infographic en schrijft op:

- Wat is duidelijk en sterk?
- Wat is verwarrend of mist nog?
- Wat leer je uit deze infographic?

Stap 2: Voer met de leerlingen een reflectiegesprek met volgende vragen als leidraad:

- Wat valt op als je de 3 perspectieven vergelijkt?
- Wie heeft macht? Wie wordt gehoord?
- Wat is 'eerlijk klimaatbeleid' volgens jou?
- Wat kunnen wij (in België) doen?
- Is er volgens jullie klimaatrechtvaardigheid? Zo ja/zo nee waarom?

DEEL 5: Actiestap (5 min)

Laat leerlingen op een post-it antwoord geven op de vraag: "Wat kan jij zelf doen om bij te dragen aan klimaatrechtvaardigheid?". Laat hen hun antwoorden delen of opplakken vooraan in de klas.

BIJLAGE 1: INFOKAARTEN PER PERSPECTIEF

PERSPECTIEF: België

- Hoog historisch uitstootniveau per hoofd van de bevolking.
- Grote ecologische voetafdruk per inwoner (consumptie, vlees, vliegen).
- Beleidsmaatregelen: klimaatwetten, emissiehandel, energietransitie.
- Kan zich beter beschermen tegen gevolgen (bijv. dijken, airco).
- Invloedrijke stem in klimaatonderhandelingen.
- Neemt deel aan internationale hulp, maar vaak te weinig volgens ngo's.

PERSPECTIEF: Peruviaanse overheid en economie

- Peru is rijk aan natuurlijke hulpbronnen: goud, koper, olie, hout – veel daarvan ligt in het Amazonegebied.
- De economie steunt sterk op extractieve industrieën (mijnbouw, olieontginning), ook in kwetsbare ecosystemen.
- Ontbossing en vervuiling zijn een groeiend probleem in het oosten van het land, mede door illegale houtkap en goudwinning.
- De overheid staat onder druk om te kiezen tussen economische ontwikkeling en bescherming van natuur en mensenrechten.
- Inheemse gemeenschappen protesteren tegen vervuilende projecten, maar worden zelden gehoord of krijgen onvoldoende bescherming.
- Peru is kwetsbaar voor klimaatverandering: smeltende gletsjers, waterschaarste en extreme weersomstandigheden treffen ook stedelijke gebieden.
- Klimaatbeleid bestaat, maar wordt vaak niet effectief uitgevoerd, mede door politieke instabiliteit en corruptie.

PERSPECTIEF: Inheemse gemeenschappen – Amazonegebied

- Leven vaak in directe relatie met de natuur (jacht, visvangst, kleinschalige landbouw).
- Beschermen grote delen van het regenwoud – cruciaal voor CO₂-opslag.
- Bedreigd door ontbossing, branden, landroof, illegale mijnbouw.
- Vaak geen politieke vertegenwoordiging of inspraak.
- Rechten op grond en zelfbeschikking worden regelmatig geschonden.
- Vragen internationale steun voor bescherming van hun leefgebied.